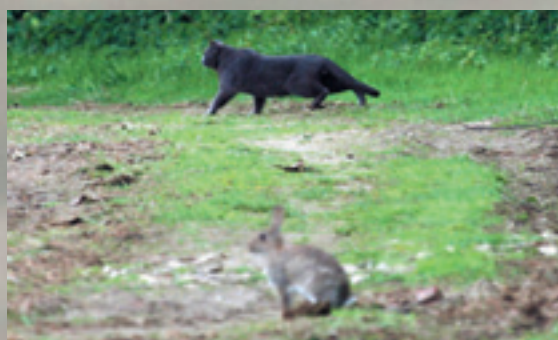

Ekologická bomba?

JE CHOV MAČIEK TLEJÚCOU ROZBUŠKOU?

Nie je jednoduché získať presné a objektívne informácie o výskyte mačky domácej v prírode. Téma sa ututľáva. Našli sme však doktorandku, ktorá sa vyjadruje bez zábran.

Ich počet rastie. Ako sa dočítate v rámciku na str. 28, v súčasnosti by mal presahovať 11 miliónov, roztrúsené sú takmer v každej štvrti francúzskej domácnosti (zdroj FACCO/TNS Sofres). Hovoríme o mačke domácej. Veľa ľudí neodolá pôvabom buclátého pradúceho kocúrika, ktorý sa človeku roztomilo schúli pod pazuchou, s ktorým sa pomazná, pohodlne sa rozvaliac na gauči. Pridajte k tomu praskanie ohňa v kozube a zopár rozziarených detských tvárí a dostanete scénu ako vystrihnutú z vianočnej rozprávky. Čaro, ktorým si nás táto šelmička opantáva, by nám však nemalo brániť položiť si zopár dôležitých otázok. Čo sú mačky zač? Aký je ich vplyv na človeka a prostredie? Francúzski vedci, vedomí si početnosti aktuálnej populácie mačiek, sa pred pár rokmi pustili do skúmania tejto problematiky. My sme sa obrátili na Mariu-Améliu Forinová-Wiartovú, mladú biologičku z Vedeckovýskumného centra ekológie a etológie (CERFE) pri Univerzite v Remeši (Champagne-Ardenne), ktorá v súčasnosti robí doktorandskú prácu na tému *Predátorstvo mačky domácej vo vidieckom prostredí*.

Dve populácie, jedna neznáma

Zdá sa, že skúmaný druh nám je taký blízky, že ho úplne opomíname. Toto spoločenské zviera obklopuje do neba volajúci nedostatok informácií. Začnime prvou z nich: počet. Nikto nám nie je schopný povedať presné číslo. Zatiaľ čo o zvieratách v domácnostiach si môžeme urobiť určitý obraz, nemáme ani potuchy, koľko z nich svojim majiteľom

Marie-Amélie Forinová-Wiartová

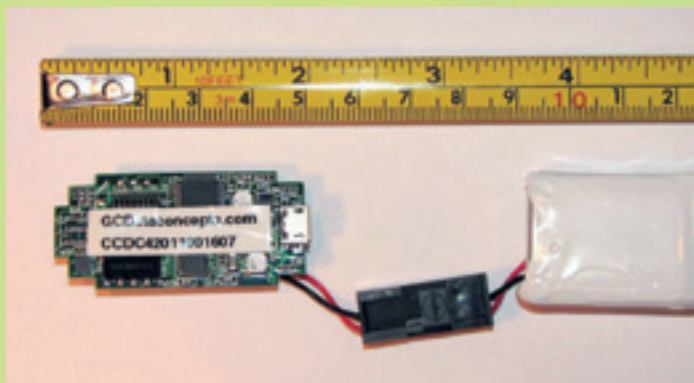
ufrnglo. A nie je ich málo. Expanzivnosť populácií mačiek, ktoré sa vymanili spod kontroly majiteľov, podporujú dve okolnosti. Nie všetky domáce mačky sú sterilizované. V súčasnej dobe sa sterilizácii vyhne ešte 25 % z nich. „Nie je zriedkavosťou, že len čo dosiahnu samce dospelosť (okolo jedného roka), hnané inštinktom rozmnožovania opúšťajú svoje domovy. Ide o jav, ktorý sa dotýka oboch pohlaví, no pozorujeme ho v prevažnej miere pri samcoch,“ vysvetľuje Sandrine Ruettoová, vedúca projektu CNERA petit prédateur (Národné výskumné centrum so zameraním na malé predátory). Kam však putujú mačky bez domova? „Vzťah medzi mačkou a človekom mal odjakživa mnohoraké podoby,“ pokračuje Marie-Amélie Forinová-Wiartová. „Existujú takzvané bytové mačky, ktoré nikdy neopúšťajú svoj príbytok. Nájde ich predovšetkým v bytoch uprostred veľkých mestských centier. Ďalej poznáme mačky domové, ktoré majú svoj domov a svojho majiteľa, ktorému ostávajú verné, no hnané pudmi striedavo od neho odchádzajú a zasa sa k nemu vracajú, a to veľakrát v pravidelných intervaloch. Ďalej jestvujú takzvané farmové mačky, ktoré

Mačky s akcelerometrom (na obrázku dole) snímajú pri love kamera.

viac-menej využívajú opateru človeka (prístrešie, potrava, zdravotná starostlivosť...), ale slobodne si chodia, kedy a kam sa im zapáči. A napokon sú mačky, ktoré sa narodia v prírode, kde môžu žiť a reprodukovať sa bez prispenia človeka.“ Uvedené spôsoby správania umožňujú lepšie pochopiť, ako sa paralelne vytvára populácia mačiek, ktorá síce vzišla z domácej línie, no dnes sa tak už nemusí nevyhnutne správať. Preto je veľmi ťažké odhadnúť jej početnosť, čo ešte sťažuje vysoká rozmnožovacia schopnosť druhu. „V našom výskumnom centre, ktoré má základňu v Ardenách, odhadujeme, že pomer neregistrovaných (teda voľne žijúcich) a registrovaných (čiže sčítaných) mačiek je jedna k jednej,“ pokračuje Marie-Amélie Forinová-Wiartová. Priznáva, že ak by podnikli celoplošný súčasný odchyt (pomocou pascí na drobné šelmy), možno by sa dali presnejšie vyčíslíť stavy nezaevidovaných mačiek v celoštátnom meradle. Jedenásť miliónov ich už obýva tamojšie domácnosti.

Bezdomovci bez spoľahlivých údajov

Na stránke Nadácie 30 miliónov

priateľov sme narazili na tieto čísla: „Z jediného mačacieho páru môže v priebehu štyroch rokov vzísť až 20 700 potomkov.“ No teda! Hoci presne nevieme, ako sa reálne vyvíja populačná dynamika mačiek mimo kontroly, zdá sa, že toto číslo jasne vypovedá o plodnosti druhu. Na stránke Ministerstva prírodných zdrojov a fauny Quebecu sa jednoznačne píše: „Na rozdiel od piatich poddruhov mačky divej je mačka domáca polyestrická, to znamená, že samica môže byť oplodnená viackrát do roka (až päťkrát). Početnosť vrhov sa pohybuje od štyroch do šiestich mačiat. Mladé dosahujú pohlavnú dospelosť medzi 7. a 12. mesiacom. Veľký reprodukčný potenciál spolu so schopnosťou rozptýlenia druhu mačky domácej sú príčinou stúpania jej stavov pozorovaného v rôznych kútoch sveta.“ Naša doktorandka usudzuje: „Aj keď presne nepoznáme reprodukčnú dynamiku neregistrovanej populácie mačky domácej vo Francúzsku, je jasné, že druh sa vyznačuje veľmi silným reprodukčným potenciálom, ktorý vychádza predovšetkým z dostupnosti potravy.“ A prečo sa znepokojuvať nad stavom populácií mačiek vo Francúzsku? Pretože druh vystupuje ako podozrivý vo viacerých kauzách. Najmenej dve z nich si zaslúžia našu pozornosť.

V génoch

Predstavte si, že mačka má s nami spoločný inštinkt, ktorý ju ženie k predátorstvu, skrátka, inštinkt lovca. Mnohé štúdie preukázali, že táto šelma nezabíja len pre svoju obživu. Z uvedeného spôsobu správania vyplýva, že obidve paralelne sa vyskytujúce populácie mačiek domácich (s domovom i túlavé) pôsobia na faunu predačne, keďže ide o mäsožravý druh. Aj v tejto otázke sa však závery štúdií pozoruhodne rôznia. Možno ich zhrnúť nasledovne: na jednej strane

Marie-Amélie Forinová-Wiartová píše doktorandskú prácu o predátorstve mačky domácej vo vidieckom prostredí.

ZNÁMA A OFICIÁLNA ZÁKLADŇA

O milión viac za štyri roky

„Stavy mačiek domácich neustále stúpajú, v priebehu dvoch rokov ich pribudlo 278 000, či 923 000 za štyri roky,“ hovorí posledný prieskum z októbra až decembra 2010 (uskutočnený na vzorke 14 000 francúzskych domácností), ktorý si objednala Komora výrobcov krmiva pre psy, mačky, vtáky a iné domáce zvieratá (FACCO) a ktorý sa realizoval v spolupráci s TNS Sofres. „V tomto období bolo teda evidovaných 10,96 milióna domácich šelmičiek. Kým od roku 2004 bolo zaregistrovaných

o 900 000 psov menej, počet mačiek stúpol o milión. 44,5% tvoria samce, z ktorých 77,8% bolo vykastrovaných, a 55,5% sú samice, z ktorých bolo 71,4% sterilizovaných. 26,1% domácností vlastní najmenej jednu mačku a 31,9% majiteľov vlastní dve a viac mačiek. Väčšina mačiek žije v stredne veľkých rodinách na vidieku, v domoch so záhradou (64,8%), 32,6% z nich nájdeme v domácnostiach roztrúsených v obciach s menej ako dvesto obyvateľmi.“

sú zástancovia teórie čistotnej mačky, ktorí kladú dôraz v prvom rade na jej lov hlodavcov, čím vraj vlastne plní sanitárnu funkciu. Na strane druhej stoja značne odlišné štúdie zdôrazňujúce úžasné schopnosti mačkovitej šelmy loviť akékoľvek živočíšne druhy (vrátane chránených druhov a poľovnej zveri). Vedecká správa vypracovaná na žiadosť kabinetu Rudyho Demotta, belgického ministra sociálnych vecí a zdravotníctva, a Kancelárie Rady pre vhodné zaobchádzanie so zvieratami predkladá v tomto duchu niekoľko nie veľmi povzbudivých čísel. Podľa štúdie (Niewold, 1986) sa 58% mačacej potravy skladá zo zajacov a z králikov (zistené na vzorke 168 mačiek vyšetrených s korisťou v žalúdku), zatiaľ čo z vtákov (24% z celkového počtu ulovených živočíchov) tvoria hlavnú zložku bažanty. V reakcii na článok venovaný tejto téme Harry Koene (1989) spresňuje: „Rovnako treba vziať do úvahy aj predátorstvo mačky na vajciach“. Marie-Amélie Forinová-Wiartová vnáša viac svetla do rozporuplných záverov: „Ako pri všetkých druhoch bude predátorstvo mačky plne závislé od toho, čo ju obklo-

Nevykastrované jedince výrazne prejavujú svoju teritorialitu.

Na rozdiel od iných mačkovitých šelmiem je mačka domáca obzvlášť plodný druh.

puje. Ak jedinec obýva oblasť pasienkov, má sklon potravinovo sa orientovať v prvom rade na malé hlodavce. Ďalšia štúdia realizovaná na ostrovoch Kerguelen zasa dokazuje, že v teplých mesiacoch sa mačky zameriavajú na hniezdiace morské vtáky, kým v zime sa preorientujú na králiky.“ Vedkyňa priznáva, že mačka je bez problémov schopná uloviť oveľa väčšiu korisť, ako je hraboš. No ani v tomto ohľade nevieme nič o reálnom vplyve mačky domácej na niektoré živočíšne druhy.

Všetci sú za

Marie-Amélie Forinová-Wiartová navrhuje, „aby všetci odsúhlasili

a prijali“ študijný protokol, ktorý práve vyvíja. „Ostáva už len nájsť spôsob financovania, no myslím si, že prácu o skutočnom vplyve predátorstva mačky domácej budem môcť urobiť s poriadnym protokolom. O potravinovej skladbe mačiek či o podiele ulovenej koristi v nej bolo uskutočnených už veľa štúdií. Treba však priznať, že protokoly nie sú práve najdôveryhodnejšie. Štúdie založené na analýzach výkalov preukázali vysokú prevalenciu konzumácie drobných hlodavcov. Je to pomerne logický záver, ak si uvedomíme, že zvyšky vtákov (najmä perie) sa rozkladajú oveľa rýchlejšie ako ostatky hlodavcov. Bolo teda normálne, že štúdie dospeli k po-

ČO PLATÍ PRE JEDNÉHO...

Drobná pripomienka

Túlavá mačka nie je samostatný druh, keďže ide o mačku domácu, ktorá čiastočne alebo úplne zdivila. Túlavé mačky boli vo Francúzsku vymazané zo zoznamu lovných druhov (vyhláškou z 26. júna 1987) a tiež zo zoznamu druhov poľovníctvu škodlivých (vyhláška z 30. 9. 1988). Za potulovanie mačiek v zmysle § 213 Poľnohospodárskeho zákonníka a § L 131 2.8 zákona o obecnej správe zodpovedá sám starosta alebo primátor obce. Potulovanie mačiek zakazuje § 213-2 Poľnohospodárskeho zákonníka (pričom za túlavú sa považuje každá neoznačená mačka nachádzajúca sa viac ako 200 metrov od obydli alebo mačka potulujúca sa bez dozoru, ktorá sa nachádza viac ako 1 000 metrov od bydliska svojho majiteľa, ako aj mačka, ktorej majiteľ nie je známy a ktorá bola zaistená na verejnom priestranstve alebo na cudzom pozemku). Poľovníci nie sú oprávnení mačky domáce strieľať ani ich usmrcovať. Ak ich chytia do pasce, ONCFS pripomína, že každé domáce zviera musí byť odovzdané do útulku.

Je málo takých mačiek, ktoré sa uspokojia len so špagátikom. Tento druh loví aj a predovšetkým pudovo.

dobným záverom. Iné práce sa realizovali na báze prinesenej koristi. Vieme však, že mačky svoju korisť neaportujú. Ja momentálne pracujem na rozbere výkalov na základe analýzy DNA. Z hľadiska zozbieraných informácií je uvedený postup oveľa presnejší a spoľahlivejší. Zároveň pracujem na metóde, ktorá by umožňovala vypočítať, ako často mačka loví, a to sledovaním jej pohybov (ktoré by sa dali považovať za akt predátorstva) pomocou akcelerometra a videozáznamov toho istého jedinca. Takto by som po čase

Hoci je mačka známa predovšetkým lovom hlodavcov, dnes sa pripúšťa, že ju zaujíma veľmi široká paleta živočíchov.

„Podaktorí jej priznávajú právo loviť pre potešenie, kým nám ostatným ho z tých istých dôvodov upierajú.“

mohla predložiť jednoznačný model umožňujúci vyvodiť závery o frekvencii a dobe „útokov“ mačky vybavenej týmto zariadením.“ A zatiaľ čo všetci čakáme na to, kým Marie-Amélie získa potrebné finančné prostriedky, aby mohla pracovať na danej téme, iné uskutocnené štúdie hovoria, že mačky „operujú“ takmer na celom území Francúzska. „Áno, vzhľadom na výsledky výskumov možno povedať, že akčný rádius mačky domácej pokrýva takmer celé územie štátu, hádam len s výnimkou vysokohorských končiarov. Podľa našich zistení tvorí akčný rádius mačky domovej okruh s priemerom 220 metrov okolo jej príbytku. No ide tu o priemer. Na druhej strane ak hovoríme o mačkách z farmy, ich životný priestor sa rozkladá na šiestich hektároch, kým v prípade kocúra môže zaberat' až osemdesiat hektárov. Kocúr môže bez problémov prechádzať niekoľko kilometrov z dediny do dediny. Ak vezmeme do úvahy mieru rozšírenia mačky domácej vo Francúzsku (štvrtina domácností) a prepojenie sídiel, usudzujeme, že tieto zvieratá obývajú takmer celé územie,“ uzaviera bioložka. Tým sa značne vzdiaľujeme od všeobecne vžitej myšlienky, že mačky sa vyskytujú len v najbližšom okolí dedín a do odľahlejších zón nezachádzajú.

Neskoro

Vzhľadom na súčasnú situáciu bude zrejme kontrola populácií domácich mačiek vo Francúzsku tvrdým orieškom. Aspoň nateraz by sa malo presadiť jedno riešenie:

sterilizácia. Zasluchou tohto zákroku by sa mohlo podať dostať neregistrované mačky pod kontrolu, pretože ich stavy by sa dali jednoduchšie odhadnúť. Kalz vo svojej doktorandskej práci (2001) rozoberá počítačovú simuláciu (ktorej autorom je K. Jewgenow) dokazujúcu, že rýchlosť reprodukcie poklesne už pri sterilizovaní relatívne malého podielu mačiek (už od 20 %), zatiaľ čo kastráciou 65 % samcov sa nedosiahne žiadny alebo len nepatrný vplyv na stavy mačiek. To znamená, že opatrenia sa musia zameriavať predovšetkým na samice. Na druhej strane vedie vyšší podiel vykastrovaných kocúrov v rámci jednej populácie k zmenšovaniu teritórií, a teda k vyššej hustote ich

Aj keď sa dnes už vie, že mačiek je v prírode veľa, žiadna obsiahlejšia objektívna štúdia zatiaľ nepriniesla nijaké údaje o ich predátorstve.

osídlenia a k zintenzívneniu sociálnych kontaktov. Komplikované!

Spod kontroly

V Európe sa postupne objavujú snahy lepšie podchytiť populácie mačiek tak, ako to urobili napríklad belgické úrady, ktoré v júni 2011 schválili tzv. „mačací plán“. „Cieľom projektu je získať kontrolu nad populáciou mačiek, ktorá ročne stúpa o šesť percent,“ vysvetľuje Laurette Onkelinxová, ministerka zdravotníctva, ktorá je poverená aj problematikou vhodného zaobchádzania so zvieratami. „Takýto nárast vedie k preplneným útulkom, ako aj k závažnejšiemu počtu túlavých mačiek,“ spresňuje sa v komuniké. Čo teda môžeme okamžite podniknúť na obmedzenie vplyvu mačky domácej na životné prostredie? Podaktorí hovoria o obojku so zvončekom, ktorý by obmedzoval možnosť mačky loviť korisť. „Bolo dokázané, že mačka si vie pritlačiť zvonček plecóm tak, aby nevydával zvuk,“ tvrdí Marie-Amélie Forinová-Wiartová. „V Austrálii, kde vznikli vážne problémy s predačným tlakom mačky na voľne žijúcu zver, vynasli systém akejsi náprsenky, ktorá sa priviaže mačke po bokoch. Náprsenka preukázateľne znížila vplyv na vtáky o 80 % a na malé cicavce o 45 %. Tiež sa však zistilo, že majitelia po niekoľkých týždňoch zvieratú zariadenie sňali.“ V čase, keď francúzske zákony označili mačku za spoločenské zvieratá, v iných krajinách sa v dnešnej dobe vníma ako „exotický a voľne žijúci druh“ (Austrália, Nový Zéland...). Asi by sme dnes ťažko popreli (i keď len v dobrej viere), že paralelne s registrovanou populáciou sa vytvorila neregistrovaná

populácia mačiek domácich, ktorá je možno rovnako početná ako tá prvá a ktorá sa vďaka svojmu štatútu domáceho zvieratá úplne vymanila spod kontroly. Dnes sa v mnohých štátoch hovorí o tom, že tento druh môže mať podľa sektorov občas až definitívny vplyv na biodiverzitu. Prípady mačky domácej vo Francúzsku symbolizuje triumf, ba až všemohúcnosť spoločenského zvieratá v našej spoločnosti v konfrontácii so skutočnou snahou o zachovanie biodiverzity. I keď oneskorene, ale predsa, práve takzvané ochranárske združenia v súčasnosti organizujú kampane na odchyt a sterilizáciu mačiek, vedomé si absurdnosti rozhodnutí prijatých pred dvadsiatimi rokmi, zatiaľ čo preplnené útulky, ukryté pred zrakmi verejnosti, pomaly vykonávajú na zvieratách eutanáziu. Zdá sa, že riešenie tejto problematiky uviazlo na mŕtvom bode. Len niekoľko žien, ako Marie-Amélie Forinová-Wiartová, bolo ochotných pustiť sa doň bez vášni, za čo im patrí vďaka. Realita nie je totiž zďaleka taká nebezpečná ako jej kompletne oklieštené vnímanie. Rovnako vnímame aj rozpor v chápaní niektorých extrémistov, ktorí mačke domácej priznávajú právo loviť (pre potešenie), kým nám ostatným ho z tých istých dôvodov upierajú. Prekvapujúce! Nezabúdajme ani, že každý poľovník sa podriaďuje „kódexu“ (čoraz striktnejších) pravidiel, splňajúc najrôznejšie požiadavky (bezpečnostné, etické a najmä ekologické). Mačka si môže dopriať luxus loviť podľa svojej ľubovôle a bez akýchkoľvek obmedzení. Želáme si len jedno: aby mala mačka pozitívny vplyv na životné prostredie. Ibaže to ešte treba seriózne dokázať!

Reportáž: Thibaut Macé

ONA A NAŠE ZDRAVIE

Mačacie choroby

a zanedbaná. Ak sa raz tieto jedince ocitnú v prírode, kde nemajú žiadneho nepriateľa, nekontrolovane sa rozmnožujú. Neregulované rýchle množenie ich núti vrátiť sa k divokému spôsobu života.

V prirodzenom prostredí a bez starostlivosti sa stávajú obeťmi vážnych ochorení, niektoré z nich sú prenosné na človeka. Hovoríme o zoonózach. Medzi choroby, ktoré môžu mačky potenciálne prenášať, patria ochorenie z mačacieho poškrabania, toxoplazmóza a echinokokóza. Aj keď ide o dôležitú tému, nie je predmetom nášho článku podrobne skúmať sanitárne aspekty mačky domácej, či už v kontexte spolužitia s človekom, alebo v súvislosti s vplyvom na životné prostredie, no táto malá vsuvka nám pomôže lepšie pochopiť, do akej miery môže byť vnímaný obraz spoločenského zvieratá neúplný a oklieštený.

„Mačka je veľmi čistotné zviera. Nemajte strach! Ja som od tebe ešte nikdy nič nechytal.“ Aj takto vás môže niekto poučať... Aspekt hygieny mačky, najrozšírenejšieho zvieratá vo francúzskych rodinách, v konečnom dôsledku pramálo zaujíma širokú verejnosť v porovnaní s labuťou populavou v období rozšírenia vírusu H5N1. Pritom znepokojivých informácií je až-až. Émile Barbier, funkcionár poľovného zväzu, ktorý sa otázke venoval, sa s nami podelil o výsledky svojej práce. Spolu s doktorkou Françoise Petavyovou, profesorkou parazitológie na Farmaceutickej fakulte v Lyone, odchytili túlavé mačky v okrese Nièvre. „Časť domácich mačiek je opustená